

ATEA Berchem: evolutie van de gebouwen- Coveliersstraat

1.1 Situering

Toen het bedrijf omstreeks 1970 besliste met een "propere lei" te beginnen, en een nieuwe fabriek in Herentals op te richten, lag het complex in Berchem (*tussen de Boomgaardstraat, de Coveliersstraat en de Belpairestraat*) er wat verweesd bij.

Figuur 1: Luchtfoto site ATEA Berchem

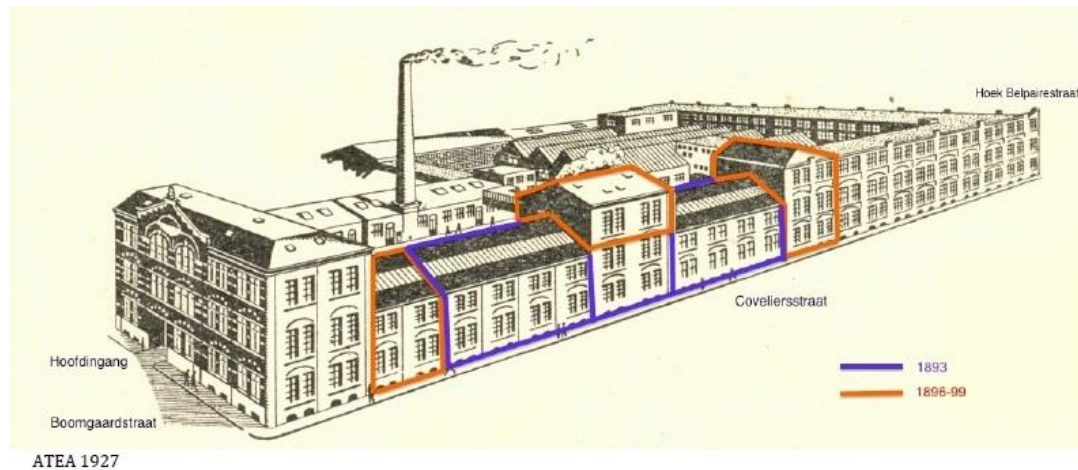
- Een deel van de gebouwen werd tijdelijk ingenomen door de belastingen, doch in 2017 is het gebouw op de hoek van de Boomgaardstraat en de Coveliersstraat (opgericht in 1957) in gebruik door de provincie ("Huis van de Sport").
- Het "nieuwe" gebouw achterin (gebouwd in de jaren 1960) , het Coveliersgebouw genaamd, bevat congreszalen.
- Het gebouw op de hoek van de Covelierstraat en de Belpairestraat werd een aantal jaar geleden gerestaureerd, en fungeert in 2017 als een soort bedrijvent centrum: er is bv een fitness centrum, een Aldi, een werkwinkel enz.
- De gebouwen in de Coveliersstraat, die tot de oudste behoren, staan er wat verwaarloosd bij, ze werden door "buurman" brouwerij De Koninck gebruikt als parking.

1.2 Nieuwe plannen voor de ATEA gebouwen in de Coveliersstraat

Men heeft de plannen opgevat deze gebouwen een nieuwe functie te geven. De eerste stap die een projectontwikkelaar moet doen in opdracht van de overheid is een

cultuur-historisch onderzoek. Zo kan de overheid bepalen wat kan of niet kan in het kader van al dan niet behoud van industrieel erfgoed.

Een beperkt aantal mensen zijn gekwalificeerd om dit soort studies te doen. In juni 2015 werd ik gecontacteerd door de experte Mimi Debruyne die alle stukjes van de puzzel probeerde samen te leggen. Uit ons archief werden enkele van die stukjes aangereikt. Als “beloning” voor onze medewerking kregen we achtergrondinformatie en een kopie van de studie.

Figuur 2: Situering van de gebouwen in het geheel

Het gaat om de gebouwen in de Covelierstraat die geremarkeerd zijn. Schets gemaakt door Mimi Debruyne, juli 2015 op basis van een oude tekening

Figuur 3: ATEA gebouwen in de Covelierstraat

Foto in 2008 gemaakt door André Peeters

Dit cultuur-historisch onderzoek geeft aan:

- Hoe de gebouwen ontstaan zijn (*originele plannen uit het stadsarchief en kadaster, documenten uit het provinciearchief*),
- wat de specifieke kenmerken zijn
- Hoe ze gebruikt zijn
- Vergelijking met gelijkaardige gebouwen uit dezelfde periode (*bv den Bell, Elixir d'Anvers, een gebouw voor het maken van scheepswerktuigen in de Indiestraat, enz.*)

Als ik de studie met een vergrootglas lees, zijn er hier en daar kleine onjuistheden, die echter voor het geheel van het cultureel-historisch onderzoek niet relevant zijn.

1.2.1 Conclusie van het onderzoek

Mevrouw De Bruyn concludeert na een diepgaande studie:

Evaluatie van het werkhuis

“Los van de bouwhistorische en stilistische kenmerken van dit werkhuis, heeft dit gebouw een bijzondere betekenis omdat het aan de basis ligt van de vroege ontwikkeling van het op één na oudste Antwerpse telecommunicatiebedrijf met wereldwijde uitstraling. “Den BELL” was dan wel het oudste bedrijf, het was wel opgericht met Amerikaans en niet met Belgisch kapitaal. Bovendien is van het 19de eeuwse Bell gebouw zo goed als niets overgebleven, terwijl het hier gaat om het oudste bewaarde relict van het meest authentieke deel van de vroegere ATEA-fabriek. Het mag dan nog om een eenvoudig werkhuis gaan, het heeft door zijn vroegere bestemming als productiecentrum van de eerste handbediende telefooncentrales en van de eerste automatische centrales (na 1919) een hoge industrieel archeologische en cultuurhistorische waarde verworven.

Bovendien is het gebouw zo goed als volledig intact- zij het enigszins gehavend – bewaard. Binnen de Antwerpse stapelplaatsen van het laatste kwart van de 19de eeuw, neemt het geen uitzonderingspositie in, maar het is wel één van de zeer weinige overblijvende vertegenwoordigers van deze ontwikkeling binnen de stadsring, waardoor het hier om een zeldzaam relict gaat.

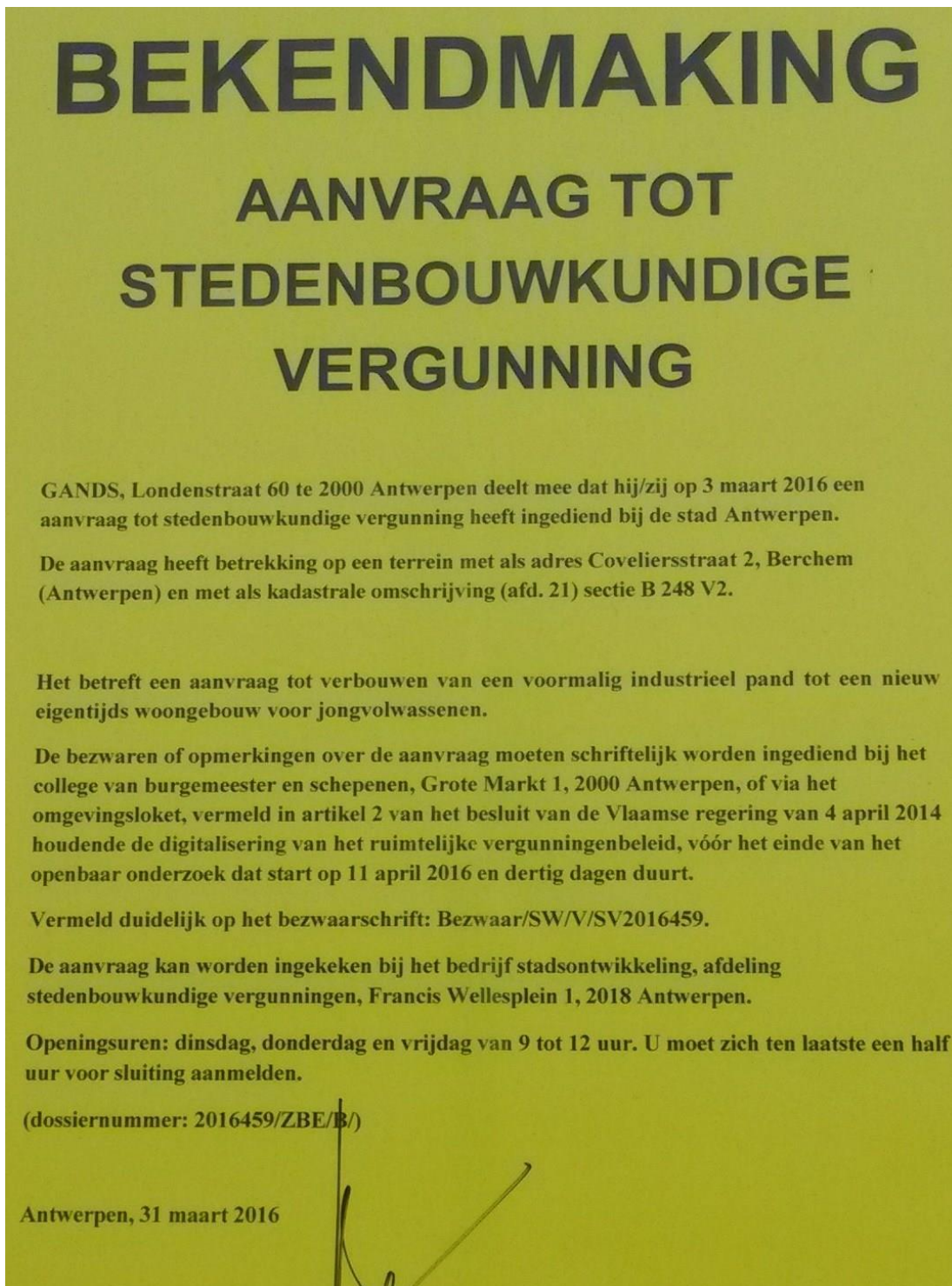
Hierdoor neemt dit gebouw door zijn unieke combinatie van historische, cultuurhistorische industrieel archeologische en stedenbouwkundige waarden een unieke plaats in, waardoor het een hoge monumentwaarde heeft en bijgevolg in aanmerking komt voor de bescherming als monument”.

Verder krijgen we lof toegezwaaid:

Recent hebben het MAS, maar vooral de Vrienden van het ATEA-museum een breed onderzoek opgestart naar de resterende telefoontoestellen en bedrijfsproducten van het vroegere ATEA-bedrijf, die het functioneren en de ontwikkeling van de pre-telecommunicatieperiode kunnen illustreren. Zoals eertijds de uitvinding van de stoommachine voor een maatschappelijke omwenteling heeft gezorgd bij de overgang van de pre-industriële naar de industriële maatschappij, hebben intussen elektrische toestellen en telecommunicatie het dagelijkse leven van de hedendaagse mens niet minder diepgaand veranderd bij de overgang van de industriële naar een post-industriële maatschappij.”

Nu hoort ge het ook eens van een ander...Dit rapport werd in juli 2015 aan de opdrachtgever overhandigd.

1.3 Verdere stappen

Figuur 4: Stedenbouwkundige vergunning ATEA-gebouw Covelierstraat

Toen ik in het voorjaar 2016 voorbij dit gebouw kwam, en zag dat er een bouwvergunning werd aangevraagd "*aanvraag voor het verbouwen van een voormalig industrieel pand tot een nieuw eigentijds woongebouw voor jongvolwassenen.*"

De dame die het cultuurhistorisch onderzoek heeft gedaan, wist me hetvolgende te vertellen:

1. Er worden twee grote gemeenschappelijke ruimtes voorzien:

- Eén voor een soort gemeenschappelijke woonkamer, (waar men samen kan “chatten” enz.) en
  - één voor een "parking" voor 128 fietsen.
2. Op de hogere verdiepingen worden :
- 34 "woonunits" (ongeveer 48 m²)
  - 4 duplexen (ongeveer 54 m²) en
  - 60 “kamers” (kleine studio’s tussen 30 en 45 m²) ingericht.
- In elk van die “woongelegenheden” worden ook WC’s, badkamers en kitchenettes geïnstalleerd.
3. De gevel blijft behouden, maar krijgt wel drie lagen . Het uitzicht beneden zou ongeveer behouden blijven, doch niet op de hogere verdiepingen (zie Figuur 7) .
4. Men richt zich op éénverdieners tussen de 25 en 40 jaar, starters zonder kinderen. De woongelegenheden zijn klein, men verwacht dat de bewoners veel tijd zouden doorbrengen in de "woonkamer" beneden, waar ze bv. kunnen chatten.
5. Wat niet voorzien werd is een parking voor auto's, maar die zou gehuurd worden bij de burens (Ebes, brouwerij De Koninck).
6. Men zou een dergelijke formule in het buitenland gezien hebben, en nu probeert men die woonvorm in België te introduceren.

Na contact met de projectontwikkelaar GANDS op 18/3/2017 werd mij gezegd dat de stedenbouwkundige vergunning was verleend en men weldra overging tot realisatie.

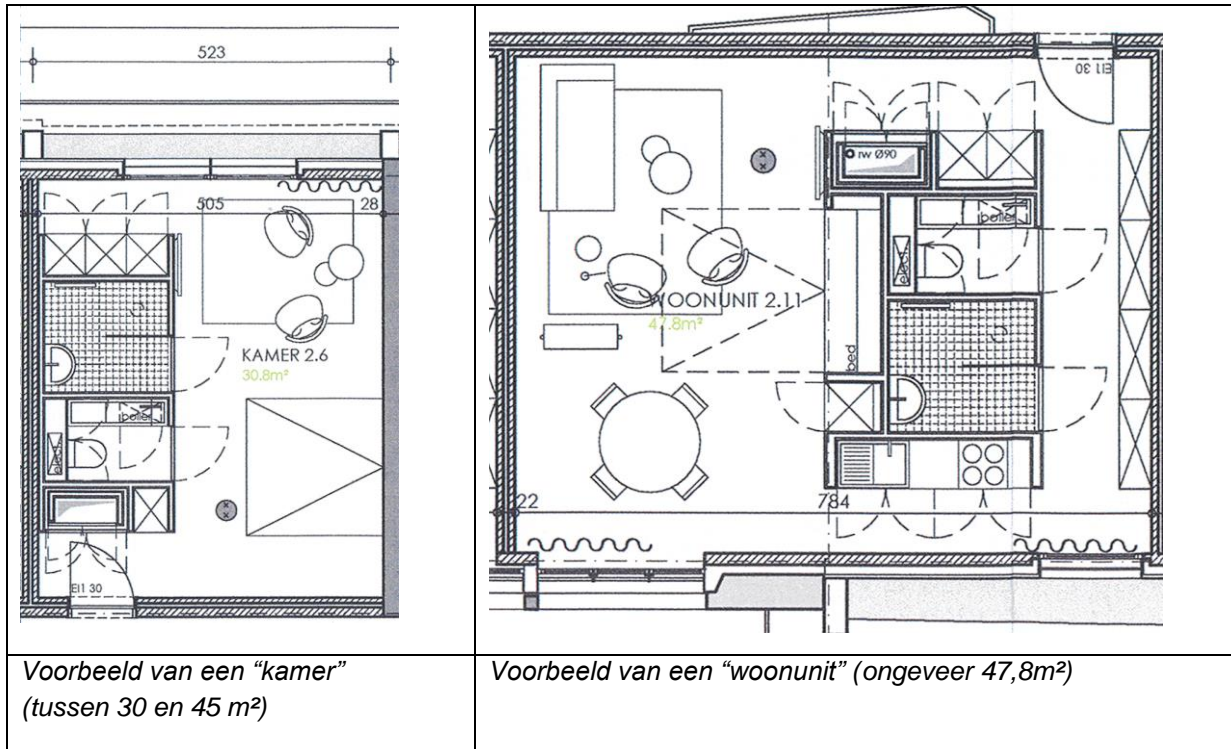
Volgens het verslag van de stedenbouwkundige vergunning van de stad Antwerpen zijn er strubbelingen geweest bij het toekennen van die vergunning omwille van het *ontbreken van parkeerplaatsen*. Uiteindelijk heeft men een oplossing gevonden door extra parkeerplaatsen te voorzien op wandelafstand in de Ferdinand Coosemansstraat.

Bob Van Eeckhaut van GANDS vertelde me hetvolgende: *“Om het nieuwe project te realiseren moesten keuzes gemaakt worden. Uiteraard is ieder gebouw geconcipieerd in functie van een specifiek doel en aangezien wij een woonproject voor ogen hebben, moet er veel veranderen om dat mogelijk te maken.*

De Stad heeft een vergunning afgeleverd voor een project dat in essentie een nieuwbouw is. De oorspronkelijke gevels worden behouden doch de inhoud van het gebouw verdwijnt nagenoeg helemaal. Zo krijgt het gebouw en de site uiteindelijk wel een nieuw leven, na jarenlange verwaarlozing en verkrotting en gebruik als parkeergarage.”

De suggestie van de onderzoeker om het gebouw te klasseren is dus niet weerhouden.

In 2002 verscheen in de pers een artikel over “*historische vervuiling door het vroegere ATEA*”. Intussen vernam ik van Danny Lenaers dat die vervuiling het statuut “historisch” kreeg: “*de verantwoordelijkheid van ATEA was niet eenduidig. Er waren nog andere bedrijven verantwoordelijk voor de trychloorethyleen verontreiniging zoals een drukkerij en een industriële wasserij. Het dossier was een kluwen en is doodgebloed*”.

Figuur 5: Coveliersstraat: voorbeeld van een “kamer” en een “woonunit”

Figuur 6: voorgevel bestaande situatie

Figuur 7: voorgevel nieuwe situatie